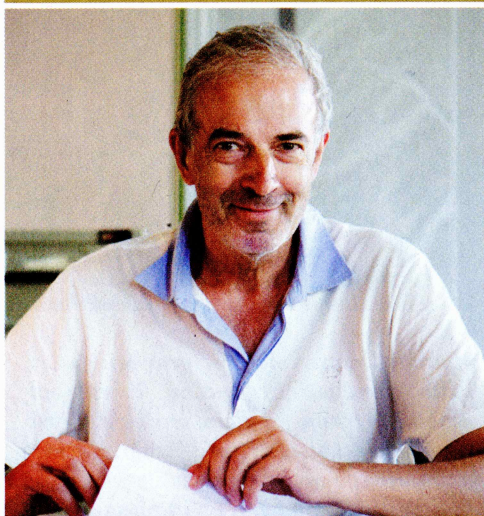

»Dragin intelektualni pluralizem pa je bil režimu smrtno nevaren!«

Metod Berlec, foto: Urban Cerjak

Z raziskovalcem udbovskih arhivov mag. Igorjem Omerzo smo se pogovarjali o njegovi novi knjigi Karla – Udba o Dragi. Z njo avtor razgalja delovanje prejšnjega totalitarnega režima. Omerza je knjigo predstavil na 50. študijskih dnevih v Dragi, v Ljubljani pa jo bo predstavil 15. septembra ob 18. uri v dvorani Slovenske matice.

Gospod Omerza, verjetno ni naključje, da ste svojo novo knjigo Karla – Udba o Dragi predstavili prav ob okrogli obletnici študijskih dni v Dragi?

Imate prav. Pred dvema letoma in pol mi je Ivo Jevnikar, pomemben akter Drage, predlagal, naj kaj napišem za 50-letnico Drage. Ker sem že leta bil pozoren na kakršnokoli vsebino o Dragi, sem imel o njej že takrat zbrano kar zajetno gradivo Udbe. Moja pozornost na te arhivske vsebine pa je posledica mojega temeljnega načrta, da opišem odnos propadlega slovenskega socialističnega režima do vseh pomembnih gradnikov, ki so povzročili vulkanski izbruh ob aretaciji Janeza Janše – mislim namreč na nastanek Odbora za varstvo človekovih pravic.

Knjigo ste časovno razdelili na tri dele ...

Za način, kako pišem, ko skušam namreč skozi dokumentirano zgodbo pritegniti bralce, da se lotijo zajetnih, a, upam, kljub temu zanimivih knjig (recimo knjiga o Karli je po obsegu monumentalna – 750 strani), je bilo zopet srečno naključje, da je Udba Drago špijonirala 25 let. Zato sem lahko lepo kronološko strukturiral knjigo na prvo Karlino petletko (Udba je namreč študijske dni nadzorovala pod kodnim imenom Karla), na sledeče »svinčeno« desettletje in končno na zadnje Karlino desetletje. Odločil sem se torej za kronološko-vsebinski pristop in udbovsko vohtjanje za Drago/Karlo opisal po zaporednih letih te umazane in kontinuirane udbovske rabote.

Zakaj se je Udba tako močno zanimala za ta vsakoletna zamejska srečanja? Verjetno v prvi vrsti zaradi tega, ker so se tam srečevali ljudje, ki so bili kritični do takratnega jugoslovanskega totalitarnega komunističnega sistema.

Prvič, Drago je organiziralo tržaško Društvo slovenskih izobražencev, ki ni bilo pod nadzorom socialističnega totalitarnega režima v matici.

Drugič, na Dragi so nastopali tudi politični emigrantje in za režim je bila politična emigracija skrajno nevarna in sovražna kategorija, dostikrat jo udbovci imenujejo kar fašistična politična emigracija. Tretjič, sam koncept Drage je bil moteč, saj so namreč organizatorji (prvih deset let Jože Peterlin, od takrat dalje pa Sergij Pahor, Marij Maver in Saša Martelanc – seveda od podpore številnih drugih zamejcev, ki jih podrobno navajam v knjigi) skušali na študijskih dnevih zbirati »vesoljno« Slovenijo (matico, zamejstvo in zdomstvo) in v strpnem dialogu iskati odgovore na najpomembnejša vprašanja slovenstva in tudi našega planeta. Ta Dragin intelektualni pluralizem pa je bil režimu smrtno nevaren – resnično, saj ga je (potem ko se je lahko razrasel še v matici) tudi uničil!

Je jugoslovanska tajna komunistična policija ta srečanja poskušala v kakršnikoli obliki preprečiti ali vsaj omejiti?

Če bi mogla, bi si jih najraje podredila in politično izkoriščala, ampak potem tja ne bi prihajali ne demokratični zamejci in ne predavatelji iz zdomstva. Zato pa je preprečevala prihod predavateljev iz matice in grenila življenje tistim, ki so si to upali narediti.

Koga vse pa je Udba v primeru Drage nadzorovala?

Seznam je zelo dolg – nekatere pomembnejše predavatelje, razpravljavce in udeležence je nadzorovala, tudi če ne bi hodili na Drago. Največ dokumentov o udbovskem nadzoru v zvezi z Drago sem našel pri Vinku Levstiku (ime kodnega nadzora Hotelir). No, Vinko Levstik ni bil pomemben »dragaš«, čeprav se je redno udeleževal. Je pa ohranjenega nekaj tisoč strani njegovega dosjeja in seveda mnogi delčki te pisarije se nanašajo na Drago.

Vi ste iz udbovske dokumentacije v veliki meri razbrali, kdo so bili udbovci oziroma sodelavci Udbe, ki so vohtljali za organizatorji in udeleženci tega srečanja?

Da, a pri tem je treba vedeti, da mnogih nisem mogel odkriti in da zato nastopajo v knjigi samo s kodnimi imeni. To je pač posledica dejstva, da je premnogo udbovskega arhiva uničenega in da zato nimamo dovolj dokumentacije, da bi lahko iz nje razbrali, kdo vse se skriva za tajnimi imeni. Je pa tudi dobra stran tega – ne vem, kako bi sicer napisal knjigo o Dragi in Udbi, če bi imel na razpolago vse gradivo Udbe! Knjiga bi imela 10.000 strani in pisal bi jo 20 let! Vsekakor bi moral delati selekcijo, a časovno se mi enostavno ne bi izšlo.

Kdaj se je ta udbovski nadzor srečanj končal?

Leta 1990 je Drago obiskal Lojze Peterle, novi in prvi povojni demokratično izbrani slovenski premier. Udbovskega nadzora nad samo Drago seveda takrat ni bilo več. A obstajajo dokumenti, npr. tajni planski dokument operativne raziskave (kodno ime Razseljenec) za leto 1990, kjer se še predvideva in načrtuje nadzor nad Karlo 90. Tako v tem dokumentu, točka »Naloge CSDV Ljubljana okolica« najdemo tole: »Spremljati priprave Društva slovenskih izobražencev za vsakoletno prireditvev 'Karle'. Rok: 30/9–1990.« Zadolžen za to umazano raboto je bil udbovec Milan Pekarovič. Tu je Karla zadnjič omenjena glede na ohranjeno udbovsko dokumentacijo!

Še za konec. V pripravi imate že nove raziskovalne knjižne projekte.

Res je. Upam, da novembra izide knjiga: 1984 – Orwelovo leto Agopa Stepanjana. V njej priporočam grozljivo zgodbo o montiranem udbovsko-vojaškem procesu leta 1984 v Ljubljani. Prihodnje leto pa pride najprej na vrsto knjiga Jambor – Udba o Borisu Pahorju. **D**